

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่กรอบ และทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะกลาง ที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติ อย่างเป็นองค์รวม และให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมี “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาได้อย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544, หน้า 2)

ประกอบกับเจตนารมณ์ ความมุ่งหมาย และหลักการของการจัดการศึกษาที่ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 1 มาตรา 6 ที่บัญญัติว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม” แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มากขึ้นเป็นลำดับ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546, หน้า 2)

ภารกิจส่วนหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการที่จะต้องดำเนินการเพื่อรองรับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 คือ การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่มีเป้าหมายในการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้มีความสามารถที่จะบริหารจัดการและอบรมสั่งสอนเยาวชนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับสังคมไทยและโลกในยุคปัจจุบัน รวมทั้งเพื่อพัฒนาระบบบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความคล่องตัว จูงใจให้คนดี มีความรู้ความสามารถ และมีคุณลักษณะที่เหมาะสมเข้าสู่วิชาชีพครู และปฏิบัติงานในหน้าที่ได้เต็มตามศักยภาพ เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน พร้อมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นที่ยอมรับของสังคม และเพื่อพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา, 2542)

ธีระ รุญเจริญ (2545, หน้า 11) กล่าวว่า “การบริหารกิจการใดๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะในยุคโลกาภิวัตน์มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพ จึงจะทำให้ธุรกิจต่างๆ เหล่านั้น ดำเนินการไปได้ด้วยดี และบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วอย่างไร้พรมแดน และกระทบกระเทือนไปทุกประเทศทั่วโลก ในด้านการจัดการศึกษาก็ไม่มีเว้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ที่ต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพ จึงจะทำให้การบริหารการศึกษาและการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์"

สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษาของคุรุสภา พ.ศ.2540 ที่คุรุสภาได้จัดทำขึ้น โดยยึดถือแนวคิดและความเชื่อที่ว่า ผู้บริหารการศึกษาเป็น "ผู้จัดการ" ทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรอื่นๆ ดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาและตามความคาดหวังของสังคม คุรุสภามุ่งหวังที่จะให้ผู้บริหารการศึกษาใช้เกณฑ์มาตรฐานนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานของตน ของผู้ร่วมงาน และของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนางานการศึกษาทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้บริหาร ครู และนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2540, หน้า 3)

แต่ในขณะเดียวกัน ยังพบปัญหาในด้านการบริหารจัดการศึกษา ที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเผชิญกับบทบาท ภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ซับซ้อนแปลกใหม่ และมีความท้าทายต่อการบริหารงาน การบริหารบุคคล ตลอดจนการบริหารการเปลี่ยนแปลงอย่างมีศิลป์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพบรรลุประสิทธิผลในการบริหารโรงเรียนให้ก้าวหน้าต่อไป สามารถจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน และในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติได้ในที่สุด (มัทนา อินทสมิต, 2546, หน้า 3)

ผู้บริหารสถานศึกษาหลายคน ประสบปัญหาในการดำเนินงานภายในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาไม่จัดระบบหรือแบบแผนในการปฏิบัติงาน ขาดมนุษยสัมพันธ์อันดี ขาดความยุติธรรม มีความเสียหายในเรื่องการเงิน ทอดทิ้งโรงเรียนอยู่เสมอ มีความประพฤติดีเสื่อมเสียในทางชั่วร้าย เล่นการพนันกระทั่งมีหนี้สินล้นพ้นตัว ขาดการพัฒนาตนเองในด้านความรู้ วิชาการใหม่ๆ ขาดความเอาใจใส่ใกล้ชิดครูและนักเรียน เป็นต้น ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้น การบริหารจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวในการบริหารงานนั้นขึ้นอยู่กับ "คุณลักษณะของผู้บริหาร" เป็นประการสำคัญ ถ้าผู้บริหารมีคุณสมบัติเหมาะสม และปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักทฤษฎีการบริหารที่ดีแล้ว จะได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมงานซึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาและชุมชน โดยได้ทั้งงานและน้ำใจ การบริหารก็จะประสบผลสำเร็จ (อนุชิต วรรณสุทธิ, 2546, หน้า 2)

ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรตระหนักถึงการทำงานร่วมกับคณะครูเป็นทีม การบริหารงานโดยการกระจายอำนาจให้แก่คณะครู ตลอดจนการตั้งเป้าหมายและตัดสินใจร่วมกันว่าจะมีวิธีการไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การให้สอดคล้องกับปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้บริหารควรจะทำอย่างไร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการที่แตกต่างไปจากเดิม แต่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นงานที่แปลกใหม่และท้าทายความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนทุกคนเป็นอย่างยิ่ง (มัทนา อินทสมิต, 2546, หน้า 3)

ด้วยปัญหาในด้านการบริหารจัดการศึกษาดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีความเป็นมืออาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประชาชนและเป็นผู้ในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึง คุณลักษณะของความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว ทั้งนี้ผลการวิจัยที่ได้รับ จะได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะของมืออาชีพ เพื่อดำเนินการจัดการศึกษาให้มีสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาต่อไป

ความมุ่งหมายในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 กับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 ตามความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ ดังนี้คือ

1. เป็นข้อมูลย้อนกลับที่สำคัญ เพื่อการตัดสินใจของผู้บริหารการศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่ต้องการพัฒนาคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด นำไปเป็นกรอบงานในการวางแผนบุคลากร การพัฒนาบุคลากร เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ
2. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว สามารถนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ในการปรับปรุง และ/หรือ พัฒนาคุณลักษณะความเป็นมืออาชีพของตน
3. ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้อย่างเต็มที่

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวแปรที่ศึกษา

1.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถานภาพของครู ที่ปฏิบัติหน้าที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว จำแนกตามเพศ ได้แก่ 1) ชาย และ 2) หญิง อายุ ได้แก่ 1) 20 – 30 ปี 2) 31 -40 ปี 3) 41 – 50 ปี และ 4) อายุ 50 ปีขึ้นไป วุฒิการศึกษา ได้แก่ 1) ต่ำกว่าปริญญาตรี 2) ปริญญาตรี 3) ปริญญาโท และ 4) ปริญญาเอก วิทยฐานะ ได้แก่ 1) ครูชำนาญการ 2) ครูชำนาญการพิเศษ 3) ครูเชี่ยวชาญ และ 4) ครูเชี่ยวชาญพิเศษ ขนาดของสถานศึกษา ได้แก่ 1) ขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน) 2) ขนาดกลาง (จำนวนนักเรียน 121 - 300 คน) และ 3) ขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่สังกัด ได้แก่ 1) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 และ 2) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2

1.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ตัวแปรตาม คือ คุณลักษณะนักบริหารการศึกษามืออาชีพ ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ชีระ บุญเจริญ ดังนี้ (ชีระ บุญเจริญ ,2545 ,หน้า 71)

1. มีพื้นฐานเดิมเป็นทุน
2. มีการศึกษา
3. มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือ
4. มีคุณธรรม จริยธรรม
5. มีความสามารถ ความชำนาญ
6. มีความรู้ลึกและรู้รอบ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 1 และ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 2 รวมทั้งสิ้น 3,534 คน แบ่งออกเป็น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 1 จำนวน 1,925 คน และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 2 จำนวน 1,609 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 1 และ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้วเขต 2 ที่มีจำนวนแน่นอน (finite population) ผู้วิจัยได้คำนวณหาขนาดที่พอดีของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามานะ (ลวัน สายยศและอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 298)

ที่มีความคลาดเคลื่อน 0.05 ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 360 คน ประกอบด้วย ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 จำนวน 196 คน และสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 จำนวน 164 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณลักษณะนักบริหารการศึกษามืออาชีพ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็น ความดี หรือลักษณะประจำที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ อันเป็นที่ ยอมรับของบุคคลในสังคม

มีพื้นฐานเดิมเป็นทุน หมายถึง มีความเป็นผู้นำตามธรรมชาติเดิมเป็นทุน เช่น ความ ถนัด (aptitude) ในการเป็นผู้นำ ได้แก่ การเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน เป็นต้น มีลักษณะนิสัยในการร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรและชุมชน รวมทั้งการได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

มีการศึกษา หมายถึง ผู้บริหารมืออาชีพ ควรได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรี ทาง การบริหารการศึกษาเป็นอย่างต่ำ เป็นผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ทางการบริหารการศึกษา และเป็นผู้ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ เพื่อเพิ่มทักษะประสบการณ์ใหม่ อันจะสามารถสร้างองค์การเรียนรู้ได้

มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือ หมายถึง นักบริหารมืออาชีพควรมีน้ำเสียงการพูดน่าฟัง เข้าใจ ง่าย มีอารมณ์มั่นคง (EQ – Emotional Quotient) มีความเข้มแข็ง แต่ถ่อมตน มีกิริยามารยาท เป็นที่ยอมรับทางสังคม และการแต่งกายสอดคล้องกับกาลเทศะ โดยสามารถแบ่งคุณลักษณะ ของบุคลิกภาพ เป็น 4 ด้าน คือ 1) บุคลิกภาพทางกาย 2) บุคลิกภาพทางอารมณ์และจิตวิทยา 3) บุคลิกภาพทางสังคม และ 4) บุคลิกภาพทางสติปัญญา

มีคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง นักบริหารมืออาชีพควรมีระบบคุณธรรมเป็นที่ตั้ง คือ มีความโปร่งใส มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์ ไม่คอร์รัปชั่น อดทน อดกลั้น รับทั้งผิดและชอบ เสียสละ และเป็นคนดีของสังคม

มีความสามารถ ความชำนาญ หมายถึง นักบริหารมืออาชีพควรมีความสามารถ ความชำนาญในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการศึกษาตามหลักวิชา 2) การนำองค์กรไปสู่ เป้าหมาย บริหารโดยองค์คณะบุคคล การมีส่วนร่วม 3) สามารถส่งเสริมการทำงานเป็นทีม 4) ประสานงานเพื่อผลงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบ และ 5) มีวิสัยทัศน์ก้าวหน้าทันการ เปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนเทคนิคเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

มีความรู้ลึกและรู้รอบ หมายถึง นักบริหารมืออาชีพควรมีความรู้ลึกและรู้รอบ ในด้าน ต่างๆ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการ 2) การจัดการศึกษา 3) ระเบียบกฎหมาย 4) บริบททางสังคม และ 5) การวิจัยทางการศึกษา

ความคิดเห็น หมายถึง ข้อวินิจฉัย หรือ ความเชื่อที่แสดงออกตามที่เห็น รู้ หรือ คิด

ครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาของรัฐ ที่ปฏิบัติหน้าที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว

สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่ทำการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 และสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2

วุฒิการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของครูผู้ตอบแบบสอบถาม

วิทยฐานะ หมายถึง ตำแหน่งครู กำหนดตามทักษะทางวิชาชีพและผลการปฏิบัติงานเป็นระบบตำแหน่งวิทยฐานะ (academic rank classification) ซึ่งสำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้เสนอให้มี 4 วิทยฐานะ คือ 1) ครูชำนาญการ 2) ครูชำนาญการพิเศษ 3) ครูเชี่ยวชาญ และ 4) ครูเชี่ยวชาญพิเศษ

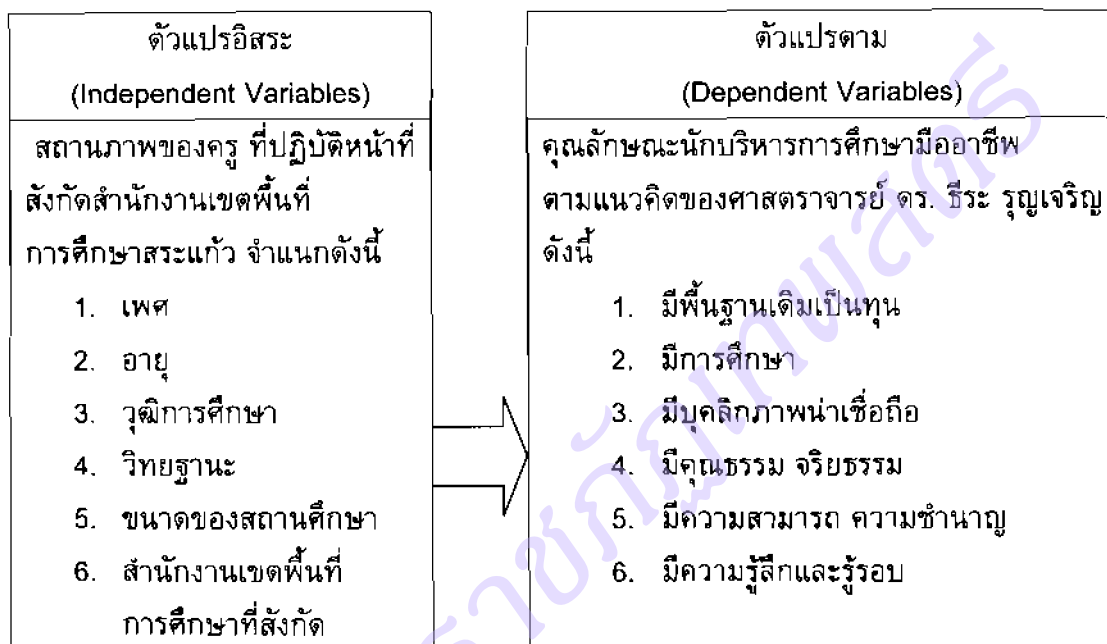
ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง การแบ่งขนาดโรงเรียนตามจำนวนนักเรียนที่มีอยู่ในโรงเรียน โดยแบ่งเป็น 3 ขนาด ตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

เขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 หมายถึง พื้นที่ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 รับผิดชอบ จำนวน 4 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ 1) อำเภอเมืองสระแก้ว 2) อำเภอลองหาด 3) อำเภอวังน้ำเย็น 4) อำเภอเขาฉกรรจ์ และ 5) กิ่งอำเภอวังสมบูรณ์

เขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 หมายถึง พื้นที่ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 รับผิดชอบ จำนวน 3 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ คือ 1) อำเภออรัญประเทศ 2) อำเภอวัฒนานคร 3) อำเภอดาพระยา และ 4) กิ่งอำเภอโคกสูง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาลักษณะของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ ตามแนวคิดของ ชีระ บุญเจริญ (2545 ,หน้า 71) กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้สามารถแสดง ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1 กับ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 ตามความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว แตกต่างกัน